

Др Владимир Ж. Марјански, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
vmarjanski@pf.uns.ac.rs

СТИЦАЊЕ СОПСТВЕНОГ УДЕЛА ДРУШТВА С ОГРАНИЧЕНОМ ОДГОВОРНОШЋУ ОТКУПОМ ОД ЧЛАНА ДРУШТВА

Сажетак: Социјални удео је удео који је друштво стекло од неког свој члана. Могуће је да друштво стекне целокупан или део удела од свој члана. Разликују се правне ситуације и начини на које друштво може стићи до уделе од својих чланова. Тако је могуће да друштво стекне социјални удео итеритним правним послом (ошкупом удела или дела удела од члана друштва), беситеритним правним послом (на основу уговора о иоклону), ипринудним ошкупом удела од наследника иреминулој члана (уколико је ишо иправо друштва иредвиђено оснивачким акшом), у случају ишћујања члана, у случају ишкључења члана из друштва и у случају ишћујање иромене.

У раду ће бити обрађени ишћујање социјалног удела уз ишћујање накнаде члану на основу итеритног правног посла и ишћујање социјалног удела на основу ипринудног ошкупа од наследника иреминулој члана друштва. Теритни начин ишћујања социјалног удела иосшоји и у случају ишћујања члана друштва из ошравданој разлоја, али је он иоследица завршеној иосшукка ишћујања, на захтев члана који ишћуја, а не изворне воље друштва.

Кључне речи: Друштво с ошраниченом одговорношћу, социјални удео, ишћујање ирезерве, уговор о иреносу удела.

1. Уводне напомене

Сопствени удео је удео који је друштво стекло од неког свог члана. Могуће је да друштво стекне целокупан или део удела од свог члана.¹ С обзиром на то да друштво и његови чланови имају одвојен правни субјек-

¹ Закон о привредним друштвима – ЗПД, Службени гласник Републике Србије, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 и 5/2015, чл. 157, ст. 2.

тивитет, те да члан има право на уделу, могуће су различите правне ситуације у којима може доћи до преноса удела са члана на друштво.² Уколико до тога дође удео који је друштво стекло од свог члана налази се у режиму сопственог удела („удео друштва у самој себи“). Такав удео наставља да правно постоји као удео и након што га је друштво стекло.³ Пошто сопствени удео задржава карактер удела, те и даље представља члански однос из њега и даље проистичу чланска (имовинска и управљачка права). Чланска права по основу сопственог удела, међутим, мирују и друштво их, по правилу, не може остваривати док се удео налази у режиму сопственог удела тј. у власништву друштва.

Као што је истакнуто разликују се правне ситуације и начини на које друштво може стицати уделе од својих чланова. Тако је могуће да друштво стекне сопствени удео теретним правним послом (откупом удела или дела удела од члана друштва), бестеретним правним послом (на основу уговора о поклону), принудним откупом удела од наследника преминулог члана (уколико је то право друштва предвиђено оснивачким актом), у случају иступања члана, у случају искључења члана из друштва и у случају статусне промене.

У раду ће бити обрађени стицање сопственог удела уз исплату накнаде члану на основу теретног правног посла и стицање сопственог удела на основу принудног откупа од наследника преминулог члана друштва. Теретни начин стицања сопственог удела постоји и у случају иступања члана друштва из оправданог разлога, али је он последица завршеног поступка иступања, на захтев члана који иступа, а не изворне воље друштва.

2. Стицање сопственог удела теретним правним послом

Стицање сопственог удела теретним путем начин је стицања који подразумева да друштво издваја одређена финансијска средства ради стицања удела од члана друштва. Друштво тада врши откуп целокупног или дела удела од свог члана.

Да би дошло до стицања сопственог удела на овај начин неопходно је да се поштују одређена ограничења, процедуре и услови.

2.1. Ограничења стицања сопственог удела

Правни посао којим друштво стекне сопствени удео супротно законом утврђеним ограничењима ништав је.⁴ Према ЗПД постоје следећа ограничења у вези са стицањем сопственог удела теретним правним послом:

² Зоран Арсић, Владимир Марјански, *Право привредних друштва*, Нови Сад 2015, 165

³ Стеван Шогоров, „Правни статус сопственог удела друштва с ограниченом одговорношћу“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 3/2010, 27.

⁴ Вид. ЗПД, чл. 157, ст. 8.

1. Удео мора бити у потпуности уплаћен или унет
2. Друштво услед стицања сопственог удела не може да остане без чланова
3. Забрањено је стицање сопственог удела код једночланих друштава
4. Исплата накнаде за откуп сопственог удела може се извршити само из резерви опредељених за ту намену

ЗПД из 2011. године више не предвиђа ограничења у вези са процену-талном вредношћу удела које друштво може стећи. Такође, ЗПД не пред-виђа ни правила о даљој правној судбини сопственог удела. Раније је било предвиђено да се стечени сопствени удели или делови удела друштва с ограниченом одговорношћу којима се не располаже у року од годину дана од дана стицања, поништавају.⁵

2.1.1. Удео мора бити у потпуности уплаћен или унет

Друштво може теретним путем стећи удео од свог члана само уколи-ко је обавеза проистекла из тог удела у вези са извршењем обавезе уплате новчаног или уноса неновчаног улога у потпуности извршена.⁶ Дакле, уколико члан друштва није у потпуности испунио обавезу уплате новчаног и, или уноса неновчаног улога он не може отуђити свој удео друштву, нити друштво теретним правним послом такав удео може стећи. Оваква одред-ба има смисла уколико се узме у обзир принцип очувања основног капита-ла. По општем правилу о солидарној одговорности преносиоца и стициоца за извршење неиспуњених обавеза по уделу који је предмет преноса⁷ дру-штво би након стицања сопственог удела дуговало испуњење обавезе уплате или уношења улога „самоме себи“. Другим речима, дошло би до конфузије потраживања друштва у вези са извршењем чинидбе уплате или уношења улога и истовременог дуга друштва да изврши ту чинидбу. Тиме би, међутим, и даље остала одговорност преносиоца удела за извршење чинидбе уплате или уношења улога, али би он имао право регреса према друштву за део за који би више платио, па би опет могао бити нарушен принцип очувања основног капитала.⁸

⁵ Вид. Закон о привредним друштвима - ЗПД, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 125/04”, чл. 121, ст. 7. О повлачењу и поништењу удела видети опширније код Стеван Шогоров, „Поступак и правне последице повлачења и поништења удела у друштву с ограниченом одговорношћу“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2009, 21-31.

⁶ Према ЗПД, чл. 157, ст. 3 „ако је удео који се стиче у целисти уплаћен (унесен)“. Формулација није најпрецизнија јер се не уплаћује и не уноси удео него улог.

⁷ Вид. ЗПД, чл. 49, ст. 1.

⁸ Вид. Закон о облигационим односима - ЗОО, *Службени гласник РС*, бр. 29/78, чл. 423, ст. 1.

2.1.2. Друштво услед стицања сопственог удела не може да остане без чланова

Друштво не може стицати сопствени удео тако да остане без чланова друштва.⁹ Друштво без чланова не би могло да опстане.

2.1.3. Забрана стицања сопственог удела код једночланих друштава

Треће, једночлано друштво не може стицати удео од свог јединог члана.¹⁰ Ово ограничење је новина коју уводи ЗПД из 2011. године. Ово ограничење је теоријски спорно. Поред тога, оно ствара и извесне проблеме који се тичу пословања друштва. Стицањем целокупног удела од јединог члана, друштво би остало без чланова па би тиме то већ било обухваћено претходним ограничењем по коме друштво не може стицати сопствени удео тако да остане без чланова. Ипак, за разлику од акција које су недељиве, уделима у друштву с ограниченом одговорношћу може се и делимично располагати. Стога је нејасно зашто једини члан друштва не би могао да пренесе део свог удела друштву (нпр. 10 % удела), као што би то могао да учини преносом на било које треће лице. Стицањем дела удела јединог члана друштво не би остало без чланова. Забраном стицања сопствених удела код једночланих друштава спречава се вршење једне трансакције која може имати важности за даљи развој друштва. Наиме, уколико једини члан друштва жели да прими новог члана у друштво под условом да нови члан трајно уложи финансијска средства директно у имовину друштва као једина могућност му остаје поступак повећања основног капитала. У том поступку нови члан би извршио упис новог удела и чинидбу уплате или уношења улога. У условима ниске висине основног капитала (што је редован случај код друштава с ограниченом одговорношћу), а у недостатку сопствених финансијских средстава за учешће у поступку повећања основног капитала ради очувања одређеног степена процентуалног учешћа у основном капиталу друштва и задржавања корпоративне моћи, једини члан овакав поступак не би ни спровео. С друге стране, простом продајом дела удела трећем лицу финансијска средства од продатог удела не би се „слила“ у имовину друштва, већ би постала део личне имовине некадашњег јединог члана друштва. Остављањем законске могућности да друштво стекне део удела од свог јединог члана, па да га након тога отуђи, олакшало би се директно инвестирање трећег лица у друштво. Друштво би на тај начин имало могућност да отуђењем сопственог удела директно дође до трајних финансијских средстава за своје пословање.

⁹ ЗПД, чл. 157, ст. 5.

¹⁰ ЗПД, чл. 157, ст. 6.

2.1.4. Исцлапа̑а наанае за оцкун соцсцвеное удела може се цвршццц само цз резервц оцределе̑енцх за цу намену

Исплату наанае по основу стццана сопственог удела откупом удела или дела удела од члана друштва друштво може цвршццц само цз резервц које се могу користццц за те намену.¹¹ Интересантна је формулација одредбе. Поставаља се пита̑е да ли је стццанае сопственог удела теретнцм путем уопште условљено претходнцм постоја̑ем средстава резервц? Из законске формулације процстццц да се услов постоја̑а средстава резервц односц само на чццццбу исплате наанае за стццанае сопственог удела, а не и на могу̑ност претходног спровође̑а поступка стццанае сопственог удела. Када је реч о исплатц наанае јасно је да је њу допуштено цвршццц само на терет средстава резервц које су оцределе̑ене за ту намену. Па ипак, иако је несум̑циво да је реч о тзв. статутарнцм резервама¹² ЗПД не предвцццја правнц механцзма за њцхово формцра̑е. Стога се је спорно коццм правнцм документом формцратц средства резервц. Ово је од посебне важности и за правцлно рачуноводствено спровође̑е поступка стццанае сопственог удела. Како је несум̑циво да се наведена средства морају формцратц цз целокупне или дела нераспореше̑ене добццц друштва свакако је неопходно донетц одговарају̑у скупшцццнску одлуку. Спорно је, међутцм, да ли је реч о одлуцц која има опшцц карактер тј. да ли се средства резервц могу формцратц а да то не буде у контексту конкретного спровође̑а поступка стццанае сопственог удела. Мцшље̑а смо да је могу̑е донетц одлуку о формцра̑у средстава резервц наме̑енцх за откуп сопственог удела па да се тек уколико се за то укаже потреба евентуално цвршццц откуп сопственог удела исплатом наанае цз средстава оцределе̑енцх за ту намену. Поставаља се и пита̑е да ли одлука о формцра̑у средстава резервц мора да има претходно упорццште у оснцвачком акту где бц на опшцц начцн бцло пропцсано како се формцрају средства резервц за откуп сопственог удела. Члан 200 ЗПД у оквцру набројанцх надлежности скупшцццне не помцц̑е посебно доноше̑е одлуке о формцра̑у статутарнцх резервц. Ипак, члан 200 ст. 1, тач. 26 оставља могу̑ност да скупшцццна одлучује и о другцм пита̑цма у складу са оснцвачкцм актом. Због тога сматрамо да бц бцло исправно претходно у оснцвачкц акт унетц одредбу о томе да је скупшцццна овлашћена да донесе одлуку о формцра̑у резервц и то преносом дела или целе нераспореше̑ене добццц у средства резервц предвцццжена за откуп сопственог удела. Уколико се не пропцше посебна ве̑цна за доноше̑е те одлуке сматрамо да бц требало да се применц правило о 2/3 квалцфцкованој ве̑ц-

¹¹ Вцд. ЗПД, чл. 157, ст. 4.

¹² ЗПД не предвцццја постоја̑е обавезнцх законскцх резервц.

ни од укупног броја гласова чланова друштва јер је иста прописана и за доношење одлуке о расподели добити.¹³ Ово стога што је и то један од начина распоређивања добити. Такође, с обзиром на то да је у надлежности скупштине друштва с ограниченом одговорношћу доношење одлуке о расподели добити¹⁴, те да се формирањем средстава резерви из добити такође врши располагање добити сматрамо да одлуку о формирању средстава резерви може донети једино скупштина друштва

Остаје такође отворено питање да ли се средства резерви могу формирати искључиво из нераспоређене добити из претходних пословних година за шта постоји упориште у усвојеном и регистрованом годишњем финансијском извештају из претходне пословне године или је могуће формирати средства резерви и из текуће добити. Уколико би се средства резерви формирала из текуће добити морао би се направити пресек стања са одређеним датумом, кроз усвајање привременог (кварталног или полугодишњег финансијског извештаја) у којем би била утврђена текућа добит у пословној години која још није завршена.

2.2. Посйујак сйицања сојсйвеної удела йерейним йравним йослом

2.2.1. Ойшйи йравни режим

Поступак стицања сопственог удела теретним правним послом одвија се у више корака. Као што је горе с поменуто најпре би требало формирати средства резерви намењена за откуп сопственог удела. У оснивачки акт би требало унети одредбу о томе да је скупштина овлашћена да донесе одлуку о формирању резерви и то преносом дела или целе нераспоређене добити у средства резерви предвиђена за откуп сопственог удела. Уколико таква одредба није предвиђена још у тренутку оснивања тј. у првом оснивачком акту неопходно је донети одлуку о измени оснивачког акта. Након тога потребно је донети одлуку о формирању средстава резерви. Реч је о одлуци за коју није предвиђена посебна садржина. Ипак, неопходно је да одлука садржи апсолутни износ средстава која се на основу одлуке из нераспоређене добити преносе у средства резерви. Формирање ових наменских резерви треба да прати одговарајуће рачуноводствено билансирање. Измене оснивачког акта региструју се и објављују у складу са Законом о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре.¹⁵ Приликом подношења регистрационе пријаве могуће су две могућности: подношење потпуно новог оснивачког

¹³ Вид. ЗПД, чл. 211, ст. 2, т. 4.

¹⁴ Вид. ЗПД, чл. 200, ст. 1, т. 6.

¹⁵ *Службени гласник РС*, бр. 99/2011 и 83/2014.

акта или подношење измена и допуна оснивачког акта заједно са пречишћеним текстом. Уколико се не пропише посебна већина за доношење те одлуке сматрамо да би требало да се примени правило о 2/3 квалификованој већини од укупног броја гласова чланова друштва јер је иста прописана и за доношење одлуке о расподели добити.¹⁶ Ово стога што је и то један од начина распоређивања добити. Такође, с обзиром на то да је у надлежности скупштине друштва с ограниченом одговорношћу доношење одлуке о расподели добити, те да се формирањем средстава резерви из добити такође врши располагање добити сматрамо да одлуку о формирању средстава резерви може донети једино скупштина друштва.

Други корак подразумева доношење скупштинске одлуке о стицању сопственог удела. Садржина ове одлуке такође није прописана у ЗПД. Ова одлука по својој природи треба да садржи податке о процентуалној вредности удела коју друштво жели да откупи од свог члана, идентификацију члана од којег се врши откуп удела, износ који ће члану бити исплаћен за откуп сопственог удела и назначење да ће исплата бити извршена из средстава резерви које су опредељене за ту намену на основу посебне скупштинске одлуке која је претходила доношењу одлуке о стицању сопственог удела.

Одлуком о стицању сопственог удела друштво изражава вољу за стицањем сопственог удела и она има карактер понуде за стицањем сопственог удела под условима предвиђеним у садржини одлуке. Одлука има карактер понуде јер њоме изражава воља привредног друштва а не воља члана да свој удео отуђи. Ово независно од чињенице што је и он сам вероватно гласао за доношење такве одлуке. Вољу за пренос удела и својеврсни прихват овакве понуде изразиће кроз закључење уговора о преносу удела који ће након доношења поменуте одлуке закључити са друштвом. Због ограничења које, по правилу, постоји код преноса удела члана ДОО, члан би претходно требало да упути понуду за стицање удела осталим члановима друштва. Наиме, чланови друштва имају право прече куповине удела који је предмет преноса трећем лицу, осим ако је то право искључено оснивачким актом или законом.¹⁷ С обзиром на то да друштво пре стицања сопственог удела није члан, сматра се трећим лицем, па је неопходно поштовати ограничење које се односи на право прече куповине. Поступак у вези са правом прече куповине регулисан је чланом 162 ЗПД. Уколико право прече куповине не буде искоришћено у роковима прописаним ЗПД или оснивачким актом у складу за законом¹⁸ члан друштва слободно може приступити закључењу уговора о преносу удела са друштвом.

¹⁶ Вид. ЗПД, чл. 211, ст. 2, т. 4.

¹⁷ ЗПД, чл. 161.

¹⁸ Вид. ЗПД, чл. 162.

Трећи корак у поступку стицања сопственог удела је закључење уговора о преносу удела између члана друштва као преносиоца и друштва као стицаоца. У вези са овом врстом уговора ни по форми, а ни по садржини не постоје разлике у односу на уговор о преносу удела који се закључује између чланова друштва или члана и трећег лица. Уговор се закључује у писаној форми уз обавезну оверу потписа члана који преноси удео и лица које је овлашћено да заступа привредно друштво које стиче сопствени удео. Иако ЗПД не предвиђа битне елементе уговора о преносу удела, он по својој правној природи мора имати одређене елементе како би регистрација преноса удела успешно била извршена у Агенцији за привредне регистре. Тако у уговору морају бити одређене уговорне стране – преносилац и стицалац, процентуална вредност удела који се преноси (цео или део удела). С обзиром на то да је овде реч о теретном начину стицања тј. стицању удела уз накнаду неопходно је навести висину цене по којој члан удео продаје друштву.

Код стицања сопственог удела, међутим, треба имати у виду да је воља друштва за стицањем сопственог удела под одређеним условима већ утврђена у одлуци о стицању сопственог удела. Због тога елементи уговора не би требало да буду у супротности са поменутом одлуком како у вези са процентом удела који друштво стиче, тако и у вези са накнадом коју ће друштво исплатити преносиоцу удела. ЗПД ово изричито не регулише, али би регистратор требало да инсистира да се подаци из одлуке о стицању сопственог удела и подаци у вези са поменутиим елементима из уговора о преносу удела слажу. У супротном би требало да одбаци регистрациону пријаву за регистрацију стицања сопственог удела. Уколико регистратор тада ипак усвоји регистрациону пријаву, сматрамо да би чланови друштва или само друштво имало право да траже накнаду штете од одговорног лица у оквиру друштва. Уколико би тиме било повређено право прече куповине осталих чланова друштва они би могли да траже и утврђивање ништавости уговора о преносу удела или обавезивање туженог члана друштва на пренос удела тужиоцу, односно да пресуда замени уговор о преносу удела између тужиоца и туженог члана друштва.¹⁹

Поступак стицања сопственог удела завршава се регистрацијом новонасталих промена. Приликом подношења регистрационе пријаве обавезно се подносе одлука о стицању сопственог удела и уговор о преносу удела. Даном регистрације преноса друштво стиче сопствени удео.

¹⁹ Вид. ЗПД, чл. 163, ст. 1.

2.2.2. *Стицање сопственог удела приликом вршења права на принудни откуп удела од наследника*

У случају смрти члана друштва наследници тог члана стичу његов удео у складу са законом којим се уређује наслеђивање.²⁰ С обзиром на то да је друштво с ограниченом одговорношћу друштво затвореног типа, оснивачким актом може се предвидети право друштва или једног или више чланова друштва да у року од шест месеци од смрти члана друштва, а најкасније у року од три месеца од дана регистрације наследника преминулог члана друштва као чланова друштва, изразе вољу за вршењем права на принудни откуп удела (ЗПД говори „донесу одлуку о принудном откупу удела“²¹) од његових наследника.²² Уколико је право на принудни откуп удела утврђено у корист друштва, воља за принудним откупом удела изражава се одлуком коју доноси скупштина друштва већином гласова свих чланова друштва, при чему се за потребе рачунања кворума не урачунава удео преминулог члана, осим ако је оснивачким актом одређена већа већина.²³ Овде је такође реч о стицању сопственог удела теретним путем тј. уз исплату накнаде. Одлука о вршењу права на принудни откуп удела од стране друштва је заправо одлука о стицању сопственог удела. Упркос томе, није прописана 2/3 квалификована већина за доношење те одлуке.

С обзиром на то да је овде реч о принудном откупу, није неопходно да се наследник преминулог члана са тим сагласи. Следствено томе, регистратору је довољна одлука о принудном откупу (стицању сопственог удела) те није неопходно закључење уговора о преносу удела. Ипак, стицање сопственог удела принудним откупом од наследника подвргнуто је одређеним ограничењима.

Прво, уколико је оснивачким актом предвиђен принудни откуп удела, тим актом мора се прописати и начин утврђивања накнаде за откуп удела, као и рок за њену исплату, у супротном сматраће се да ово право не постоји.²⁴ Ако друштво или члан односно чланови друштва одлуче да врше право на принудни откуп удела, наследници преминулог члана друштва имају право на исплату накнаде утврђене у складу са оснивачким актом, у року утврђеном тим актом.²⁵ Ако оснивачким актом или одлуком скупштине о вршењу права на принудни откуп није другачије одређено, рок за исплату накнаде за откуп удела преминулог члана друштва почиње да тече од дана

²⁰ ЗПД, чл. 172, ст. 1.

²¹ Ако је реч о праву чланова њихова воља се не изражава одлуком.

²² Вид. ЗПД, чл. 173, ст. 1.

²³ ЗПД, чл. 173, ст. 2.

²⁴ ЗПД, чл. 174, ст. 1.

²⁵ ЗПД, чл. 174, ст. 2.

достављања друштву правноснажног оставинског решења којим су оглашени наследници преминулог члана у погледу његовог удела.²⁶ Ове одредбе предвиђене су ради заштите интереса наследника, али су у извесној мери остале недоречене. ЗПД не даје ни ближе критеријуме за одређивање начина за исплату накнаде. Такође, остављањем да се на аутономној основи утврди рок за исплату накнаде, без неког крајњег законског рока, могуће је у значајној мери пролонгирати исплату накнаде наследницима.

Друго, друштво не може донети одлуку о вршењу права на принудни откуп ако би исплата накнаде у складу са том одлуком била у супротности са одредбама ЗПД о ограничењима плаћања.²⁷

Интересантно је да ЗПД приликом стицања сопственог удела принудним откупом од наследника не предвиђа ограничење да удео претходно мора бити у потпуности уплаћен или унет (видети горе наслов 2.1.1.).

²⁶ ЗПД, чл. 174, ст. 4.

²⁷ Вид. ЗПД, чл. 174, ст. 3 у вези са ЗПД, чл. 184 и 275.

*Vladimir Ž. Marjanski, Ph.D., Assistant Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Acquiring of a Company's own Equity Interest through Redemption of a Company Member

Abstract: *A company's own equity interest is an equity interest acquired from one of its members. It is possible for a company to acquire a whole or a part of an equity interest of its member. There are different legal situations and modes in which a company can acquire an equity interest from its members. It is possible for a company to acquire an equity interest against the compensation (through redemption of equity interest or part thereof from a company member), in an unencumbered transaction (based on the gift), through compulsory redemption of equity interest of a deceased member (if a company has this right under its instrument of incorporation), upon exit of a company member, upon exclusion of a company member and following a status change.*

The paper concentrates on acquisition of an equity interest against a compensation paid to a company member and through the compulsory redemption of equity from the heirs of a deceased member. Acquisition of an equity interest against the payment of a compensation exists in a case of an exit of a company member based on justifiable reasons. However, the acquisition in that case is a consequence of an exit of a member and not of the company's intent.

Key words: *Limited liability company, A company's own equity interest, statute reserves, share transfer contract.*

Датум пријема рада: 15.10.2015.

